

MEMO:

KuM haldusala AÕJI pöördumine Riigikogu Kultuurikomisjoni poole

Ott Maaten, Eesti Rahvusooper
Erik Roose, Eesti Rahvusringhääling
Martin Öövel, Eesti Rahvusraamatukogu

Riigikogu poolt avalik-õiguslikena ellu kutsutud kultuurivaldkonna tüvi-institutsioonid (edaspidi AÕJI) on taasiseseisvumisest alates taganud riikliku kultuuripoliitika elluviimist, paindlikkust suuremahuliste poliitikamuudatuste juhtimisel ning pakkunud kandepinda ja sisulist tuge kultuuripakkumuse mitmekesistamisele. Täiendavalt on asutused taganud riiklike maineasutustena kultuurivaldkonna karjäärimudeli toimist. Viimase 24 aasta jooksul on vastavate asutuste eelarve proportsioon Eesti Kultuuriministeeriumi haldusalas olnud pidevas järk-järgulises languses, mis trendi jätkudes seab ohtu ülaltoodud riiklikult oluliste hüvede tagamise jätkusuutlikkust.

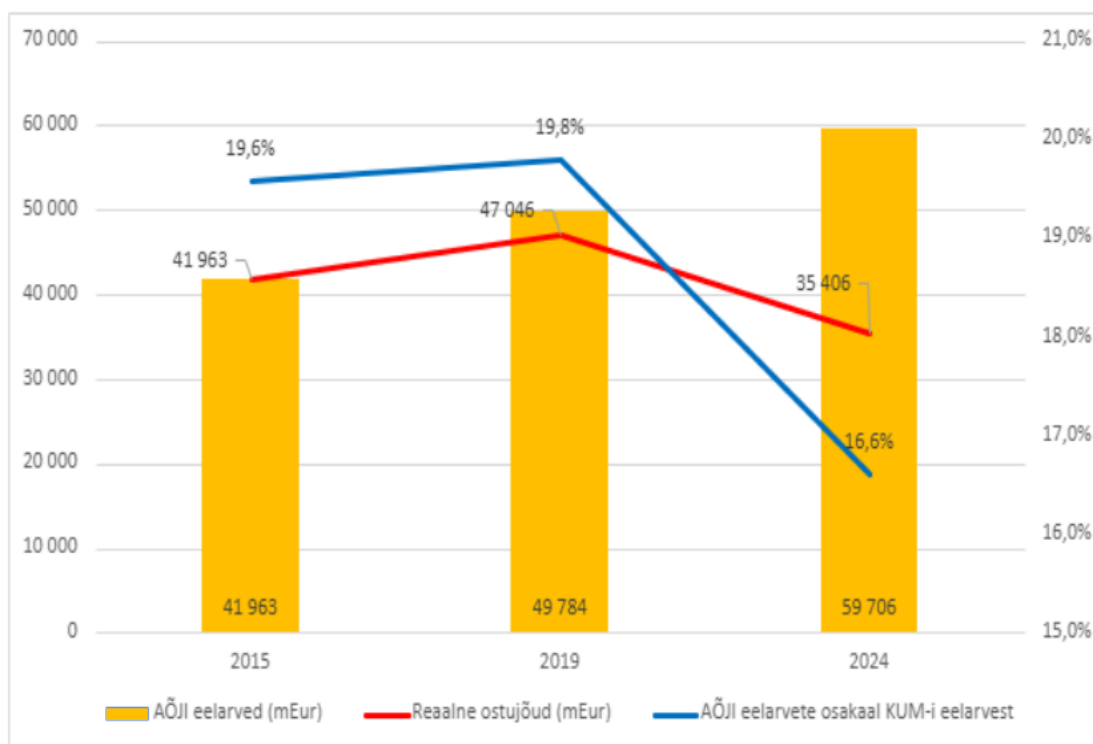
Lahendusettepanekud

1. AÕJI-de roll riigi poolt seaduse tasandil formuleeritud kultuuripakkumuse tellimuse täitjana peab olema tagatud jätkusuutlikult. Oluline on siduda AÕJI tegevustoetused proportsiooniga Kultuuriministeeriumi haldusala eelarvest ning seeläbi tagada AÕJI osas õigus- ja eelarvekindlus.
2. Kultuuripoliitika kujundamisel ja rakendamisel prioritseerida AÕJI, kui kultuuripakkumise tüvi/tuum-institutsioonide rolli, mille läbi on tagatud vundament ja jätkusuutlikkus valdkondliku pakkumuse mitmekesistamisele. Valdkonna eelarve planeerimise protsessis on oluline tagada seadusliku kultuuripakkumuse tellimuse tervis enne sellele n-ö väliste rikastavate elementide lisamist ja/või võimendamist.
3. Ülaltoodud kriteeriumite lineaarseks lahenduseks on Kultuuriministeeriumi haldusala eelarve proportsiooni fikseeritud ennistamine AÕJI-dele 22% tasemele (põhistused esitatakse Kultuurikomisjoniga kohtumisel).

Sisu:

Ohud kultuurivaldkonna riiklike ülesannete täitmise järjepidevusele.

- a) Aastatel 2000 - 2024 on AÕJI tegevustoetuste osakaal Kultuuriministeeriumi kogueelarvest kahanenud 25,7% pealt 16,6%-le ehk ligemale -35% võrra.
- b) 2015-2024 on perioodi inflatsiooni (52,3%) suhtes kasvanud Kultuuriministeeriumi haldusala eelarve ostujõud +15%. Samal perioodil on AÕJI eelarve ostujõud kahanenud -10%.
- c) 2015-2024 on Kultuurivaldkonna eelarve kasvanud 68% ning AÕJI eelarvete keskmine 42%. Viimane näitaja jääb alla ka sama perioodi inflatsioonimäärade (52,3%). Viimase 9 aastaga on AÕJI tegevustoetuste osakaal KuM eelarvest langenud täiendavad 15%.

- d) 2015-2024 on riigieelarve maht kasvanud 116%, millega on kaasnenud ühiskonna kõrgendatud ootused baas-teenustele, mille adresseerimine on saanud AÕJI puhul toimuda ainult kahanevas ressursi ostujõu tingimustes e sisemiste vahendite tõhusama kasutamise läbi, mis pikemas perspektiivis ei ole jätkusuutlik ning vältimatult hakkab mõjutama teenuste funktsionaalset kvaliteeti.

Näide 1: AÕJI-d on ühiskondliku palgasurvega kaasas käinud läbi töö efektiivistamise ehk teisisõnu koondamiste, mille läbi on suurendatud FTE kohta olevat palgafondi. Aastal 2024 oleme olukorras, kus n-ö õhk on organisatsioonidest välja lastud ning AÕJI-de teenustele kasvavate ootuste ja muutuvate tarbijavajaduste adresseerimisvajaduste tingimustes on jõutud punkti, mis ei võimalda sama

katteallika loomise meetodi alusel enam relevantse (n: IT) meeskonna hoidmist ja moodustamist.

Töötajate arv FTE	2015	2024	% algsest
Rahvusraamatukogu	313	201	64,22%
Rahvuskooper	427	387	90,63%
ERR	746	655	87,80%
Keskmine töötasu (koos lisatasudega)	2015	2024	tõusu %
Harjumaa keskmine palk	1248	2339	87,4%
Rahvusraamatukogu	830	1 903	129,3%
Rahvuskooper	1 135	1 757	54,8%
ERR	1508	2441	61,9%

Näide 2: RR Tõnismäe hoone halduskulu katmine toimus kuni aastani 2021 100% RaRa eelarvest, kuid renoveerimise järgselt hoone kättesaamisel on RaRa eelarvest võimalik katta ainult 79% hoone halduskuludest ning puuduoleva katmine toimub läbi pindade väljarentimise püsiüürnikele.

- e) Faktiliselt on Kultuuriministeerium viimase 9 aasta valdkondliku kasvueelarve tingimustes prioritseerinud kultuuripakkumise mitmekesistamist läbi pakkujate paljususe olulise võimendamise. Oluline on teadvustada, et sama eesmärgi saavutamist toetab ka valdkondlikult seaduslikku vastutust kandvate kõrgeima astme kompetentsikeskuste võimendamine. Eelarveliselt on pikaajaline trend, mille kohaselt kultuurivaldkonna riiklike seaduslike kohustuste täitmise võimekuse arvelt võimendatakse ühte võimalikku kultuuripakkumise mitmekesistamise suunda, kuigi jätkusuutlikum alternatiiv oleks tasakaalustatud pakumuse mitmekesistamine.

Näide: Aastal 2004 oli Eestis 1 avalik-õiguslik, 6 riigiteatrit ja 3 erateatrit, mis said riiklikku tegevustoetust. Aastal 2024 oli 1 avalik-õiguslik, 7 riigi sihtasutust (nn riigiteatrit) ja 14 KOV või erateatrit ja etenduskunstikeskust, mis saavad riigilt tegevustoetust.

- f) Oluline on teadvustada AÕJI rolli riiklike kompetentsikeskustena, mis tagavad riikliku võimekuse käia kaasas tarbijaharjumuste ja tarbijastandardi muudatustega ning loovad seeläbi kogu valdkonna poolt kasutatavaid teenuseid ja seeläbi tagavad eeltingimusi kultuuripakkumuse mitmekesistamisele. Infosüsteemide tellimise, arendamise ja haldamise võimekuse loomine hajutatult on oluliselt kallim ning ebaühtlasem ja ebapraktilisem, kui selle teostus konsolideeritult kompetentsikeskuste toel.

Näide 1 (edulugu): HTM haldusalas on Rahvusarhiiv arendanud arhiivinduse e-teenuseid tsentraalselt, sest ei ole mõistlik igal arhiivil oma e-teenuste arendamise ja hilisema halduse võimekust luua. Kompetentsikeskuse poolt väljatöötatud teenus toetas tarbijaharjumuste ootuste ja trendidega arvestamist ning selle tulemusena toimub tänaseks Eestis ligemale 98% arhiivikülastustest Rahvusarhiivi väljatöötatud e-keskkonnas.

Näide 2 (positiivne erand punktist d): KuM haldusallas on täna osad riiklikud ülesanded täitmisel 58 inimese poolt hajutatuna 15 keskraamatukogu vahel. Raamatukoguvõrgu reformi tulemina koondub ametikohtade personalifond Rahvusraamatukogusse, et seeläbi moodustada 21 liikmeline meeskond, kelle ülesandeks on tagada uute tehnoloogiate toel riikliku ülesande täitmine oluliselt kõrgemal tasemel, kui senine hajutatud mudel võimaldas.

Näide 3: AÕJI loovad vundamendi, mille kaudu toimub mitmekesistamine (ERR, RO näited) (RO-ta ei saaks toimida Pärnu linnaorkester, Birgitta festival - RO-st on kaasatud inimressurss, tehniline varustus, muusikainstrumendid jpm).

Näide 4: ERR Jupiter

Miinimumpalk vs palgafond

AÕJI on riikliku kultuuritellimuse tagamise kõrgeima kvaliteedi ja järjepidevuse kandjad. Mainetasutustena on seeläbi ajalooliselt vastavate institutsioonide läbi pakutud väljundit kultuurivaldkonna karjäärimudelile.

Tänuväärne panus, mille läbi on kultuuritöötajate miinimumpalka tõstetud, on meetme rakendamise ebaproportsionaalsuse tulemina toonud kaasa olukorra, kus tippsolist (esitaja, artist) saab sama töötasu võrreldes lavatöölisega, sest kõik on taandatud kultuuritöötaja miinimumpalgale. Probleemi võimendavad asutustele seatavad uued funktsionaalsed ootused, mis eeldavad tööjõuturul oluliselt kallimalt hinnastatud IT-tööpere osakaalude suurenemist kaadrites. Palgavahendite lisandumisel on oluline tagada mõistlik proportsioon miinimumi tõstmise ja palgafondi suurendamise vahel.

Ebakorrapärane kärpepoliitika

2025 eelarve kärpetingimustes anti rahastamisel 3-aastaste toetuslepingutega eraõiguslikele etendusasutustele "kodurahu" ehk 0% kärbet. AÕJI on alati 1- aastased ja garantiid puuduvad. Kärbetest puudutatud osapooltel sh AÕJI-del puudub informatsioon vastava kaalutlusotsuse aluste osas.

Kokkuvõte

Parlamendi poolt seaduse tasandil jõustatud kultuuripakkumuse tellimus peab olema tagatud jätkusuutlikult. Kultuuriministeeriumi AÕJI-de eelarvelise osakaalu langus 2000-2024 on -35%, millest viimasel kümnel aastal -15%. Seeläbi on tekkinud komplikatsioonid seadusliku tellimuse täitmisel. Trendi jätkumisel seab riik ohtu AÕJI-de seadusest tulenevate teenuste relevantsuse, kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse ning jätkuva löögi alla jääb ka AÕJI poolt toetatud valdkonna karjäärimudel. Seeläbi on tekkinud komplikatsioonid seadusliku tellimuse täitmisel. Riske maandaks selge poliitiline suund AÕJI-de eelarve proportsiooni ennistamisele.